

La Llacuna. Plaça Major, 1910

LA RECTORIA DE LA LLACUNA. UN CONFLICTE POLÍTIC I ECLESIASTIC (1814-1823)

JOSEP TORELLÓ I JUNYENT

La relació dels habitants del municipi de la Llacuna, a l'Anoia, que participen en la vida política municipal de les primeres dècades del segle XIX reflecteix un cert equilibri geogràfic entre *labradores* —pagesos propietaris de terres— de la vila emmurallada i de les masies, molt nombroses i esteses dintre del terme, un dels més extensos de tota la comarca.

Els càrrecs d'alcalde, dit *bayle* o bé *batlle*, regidor degà, regidors, diputat o síndic s'alternen o complementen entre propietaris de la vila i propietaris del terme que ocupen el lloc durant un any, o com a molt dos, fins a arribar a la “guerra del francès” (1808-1812). En els darrers anys del conflicte, es produeixen curts períodes o moments de buit de poder en què el regidor degà fa funcions d'alcalde, amb el títol honorífic de *Regent la Vara*. Aquest és el cas de l'enèrgic Joan Alari durant els anys 1811 i 1812.

Hi ha referències sobre la guerra dintre del recinte urbà, a nivell arquitectònic, com l'encara existent “arc del Gavatx” que la tradició considera el pas d'entrada de les tropes franceses per dur a terme tot un enfilall de setges, actes vandàlics i malifetes.¹ D'alguns en tenim documents, com la substracció feta a la botiga de queviures del poble,

que testifica el mateix arrendataire, acusant “*los francesos li abian pres tot i que si lo Ajuntament li donaba diner tornaria a obrir la tenda y dit Ajuntament respongué quen voldrian per a pagar los talls y taxas de S.R.M.*”² Aquestes incursions semblen comportar la destrucció de cases, com la del vicari, i coincideixen amb una epidèmia de pesta que fa estralls a casa nostra.

La fi del conflicte permet tornar al sistema anterior d'equilibri de poder, amb el nomenament —des de Vilafranca?, des de Barcelona?— d'un altre pagès de la vila, Josep Gomar, com a nou alcalde, amb un consistori prou representatiu del conjunt del terme.³ La fugida dels francesos i el retorn a una situació més estable anima també els llacunencs, del poble i del terme, més o menys perjudicats pels efectes bèl·lics, a recuperar funcionaris i reprendre serveis considerats bàsics per al consum i que suposen una font indispensable d'ingressos per a la sempre eixuta arca municipal. D'una banda, es torna a organitzar una reduïda burocràcia, amb el secretari, Josep Tarrida, que cobrarà 40 lliures l'any “*per servir al Ajuntam.t de Escriva*”, 11 lliures per *cuidar del Relotge*, més tard també nomenat mestre d'escola de nens; un clavari, o sigui, un tresorer i administrador dels

1. LLENAS R.: *Apunts històrics de La Llacuna*, p. 126. Altres versions justifiquen el nom per la proximitat del domicili d'un ciutadà francès.

2. Arxiu Històric de la Llacuna (d'ara endavant, A.H.LL.). Libro de Acuerdos del Común. 20 de setembre de 1809.

3. A.H.LL. Llibre de Comptas dels Hemoluments. 5 i 15 de març de 1812.

fons públics, remunerat amb 25 lliures l'any; un nou "síndic personer" per reclamar els drets dels veïns; i un nou diputat, el fuster Isidre Palau, amb l'encàrrec de controlar i afinar tota mena de mesures de pes, des de balances a porrons de totes mides.⁴ A més el poble compta amb el servei del *irurgià* Josep Barceló.

D'altra banda, la situació sembla també propícia per tornar a obrir la tenda de queviures en condicions, com també el local de la carnisseria, sota les voltes de la plaça Major, portada en règim d'arrendament al millor postor, que es compromet a respectar els pactes, acords i prohibicions de l'anomenada "Tabba". Una normativa semblant es fa per a d'altres productes, com "*lo forn de couer lo pa de la pnt. Vila*", la fleca, l'ordi, l'aiguardent..., amb el compromís de garantir-ne el subministrament durant tot l'any, seguint la corresponent "Tabba".

L'ajuntament també ofereix altres serveis addicionals com "*Lo Hostal de la Vila*" per a l'allotjament de gent de pas, sobretot "*en los tres dias de la Fira y en los dias de Mercats q. es tots los dimarts*".⁵ La fira es fa per Sant Andreu, repartida entre final de novembre i principi de desembre. És una fira d'arrels medievals que sembla no haver-se interromput durant els anys de lluita contra el setge francès.

LA CONSTRUCCIÓ DE LA RECTORIA

Aquesta preocupació pel benestar material dels llacunencs ha d'anar acompanyada d'un complement espiritual, un contacte més proper, immediat i a l'abast de la majoria de feligresos. Almenys, així semblen entendre-ho els llacunencs

del nucli urbà, no els de les masies. Fins ara, la relació amb el rector s'ha viscut massa a distància. El poble ha tingut, en el millor dels casos, un vicari, però el senyor rector no ha residit aquí, sinó a la parròquia de Sant Pere de Màger, amb església romànica situada just al costat del castell de frontera de Vilademàger, més atent als habitants de Rofes i masies properes de la vall i de la serra que als llacunencs de la vila. Aquests pensen probablement que ara és el moment idoni, definitiu, per acondicionar la mig destruïda i vella vicaria, engrandir-la⁶ i transformar-la en una rectoria com cal, al servei del gruix de llacunencs urbans. Sembla que el rector del municipi, mossèn Fèlix Reull, també ho entén així —qui sap si per haver-se aixoplugat a la vila durant els anys de la guerra—, tot i que és partidari de construir-la al costat de l'actual església de Nostra Senyora de la Concepció, sempre a la plaça Major.

L'escomesa d'aquest projecte compta a més amb un factor favorable: els avatars polítics comporten el nomenament de successius batlles de la vila, no del terme. A l'alcalde Gomar el substitueix un altre de "constitucional" i representatiu de la voluntat popular, segons les corts de Cadis de 1812, l'apotecari Josep Estalella, i aquest és canviat més endavant pel pagès i propietari, del poble, Joan Mallendrich, ja en la primera fase del regnat de Ferran VII, l'any 1814. Tots ells, però, per sobre de nomenaments puntuals, són decidits partidaris d'implicar els llacunencs en l'obra, incloent-hi el mateix rector parroquial, l'esmentat mossèn Fèlix, obligat també a contribuir-hi amb 300 lliures, tal com s'informa al bisbat de Barcelona.⁷

De fet, la jerarquia eclesiàstica deu veure amb bons ulls la proposta, i els vilatans semblen intuir l'avinentsa del moment per endegar la

4. A.H.LL. Llibre de Comptes dels Hemoluments. 7 de maig de 1812.

5. A.H.LL. Llibre de Comptes dels Hemoluments. 1 de gener de 1812.

6. GOMÀ M. R. "Gènesi de la rectoria de la Llacuna". Centre d'Estudis Llacunencs. Butlletí nº 4.

7. Arxiu del Bisbat de Barcelona (d'ara endavant, A.B.B.). Parròquia de la Llacuna. Carpeta 471. 12 de juny de 1814.

nova construcció i assegurar-se la instal·lació del rector, no del vicari, en la nova casa de la plaça. Els llacunencs, delerosos i disposats, no estalvien esforç ni material per justificar el canvi i posar l'edifici en mans del rector l'any 1814, tal com ens ho assenyala la llinda, en pedra, del portal principal encara visible.

Com cal suposar, els pagesos de Rofes i masies de la zona no ho veuen de la mateixa manera. Per a ells, el trasllat definitiu del rector a la vila, tot i que ara tinguin un vicari, suposa una pèrdua d'influència i probablement també de prestigi dintre del municipi. Molt especialment per a alguns d'ells, els més grans propietaris rurals del terme, amb un pes econòmic, social i polític indiscutible. Les primeres proves d'aquesta reticència i desgrat les tenim en la missiva enviada al bisbat de Barcelona pels dos regidors de Rofes del consistori de l'any 1814, Josep Farrera i Manuel Torrents, que demanen que es reflexioni sobre *“la nueva construccion y traslacion de la Casa Rectoria”*, si es té en compte que l'església parroquial de Sant Pere *“existe de tiempo antiquissimo”* i, per tant, caldria *“desestimar la indicada solicitud (...) escuchar los vecinos de la parte de la Villa de Mager”*.⁸

La celeritat en les obres, per part dels llacunencs, permet ensumar l'eventualitat d'un enfrontament, ja sigui polític o eclesial, que potser no hagués succeït si Josep Torrents, el pagès propietari més gran del terme, amo de la finca dels Casals, no hagués estat nomenat alcalde per als anys 1815 i 1816. L'alcalde Torrents, sempre ficat directament o indirectament en afers municipals, s'oposa fermament al trasllat definitiu del rector.

Malauradament per a l'alcalde, als opositors vilatans llacunencs els arriba un arrauxat aliat, el lletrat, doctor en Filosofia i Teologia, mossèn

Jaume Abril, que esdevé el més autèntic i aferrissat enemic de l'alcalde. El fort caràcter i la polèmica personalitat del rector escollit ja s'havia demostrat durant la seva labor pastoral a Barcelona, on es veu implicat i acusat en alguns calumniosos plets.⁹

LA BARALLA DE L'ALCALDE I EL RECTOR

El nou rector i el nou alcalde prenen possessió dels càrrecs pràcticament al mateix temps, a principi de 1815, i mossèn Jaume és el primer que s'instal·la a la rectoria de la vila. Per completar-ne els treballs, el bisbat de Barcelona dóna llicència als vilatans per treballar els dies festius inclosos, excepte les quatre festes “sagrades” de l'any: Pasqua de Resurrecció, Pentecosta, l'Assumpció i Nadal.¹⁰

El contracop de l'alcalde és simultani a les obres, amb un ban de prohibició als llacunencs de treballar-hi els dies de festa, sota multa de 3 lliures per cada voluntari. Al manifest s'hi afegeix la declaració d'il·legalitat de la nova edificació basant-se en l'existència, segons l'alcalde, d'uns capbreus que testifiquen la propietat del “Comú” sobre l'antiga vicaria i, per tant, un deute acumulat per part de la diòcesi i, en darrer terme, per part del rector. En conseqüència, l'ajuntament embarga els delmes, censos i fruits que tradicionalment cobra el mossèn de bona part dels pagesos del municipi.

Unes mesures tan dràstiques no serveixen tanmateix per apaivagar els ànims, tot i aturar momentàniament les obres. Sembla que el rector decideix allotjar-se en una altra casa de la vila per passar-hi l'hivern. Ja l'any 1816 les obres es reprenen i la pica-baralla entre alcalde i rector no cedeix. Si l'alcalde

8. A.B.B. Parròquia de la Llacuna. Carpeta 471. 5 de maig de 1814.

9. ALEGRET J. “La turbulenta història del Rvd. Dr. Jaume Abril. Rector de la Llacuna (1815-1823). C.E.LL. Butlletí nº 4.

10. GOMÀ M.R. “Gènesi de la rectoria de la Llacuna” C.E.LL. Butlletí nº 4.

Torrents denuncia a la “superioritat” la continuació dels treballs sota el comandament de mossèn Jaume, aquest no s’acovardeix pas a l’hora de predicar als feligresos des de la trona i de dimonitzar l’alcalde, foragitar-lo si convé, o bé, com diuen les males llengües, escriure pasquins ofensius contra ell.

Tal desori i rebombori popular arriba a les altes jerarquies civils i eclesiàstiques i obliga a prendre una decisió, en aquest cas, favorable als interessos del rector i dels seus fidels. Probablement, la millor imatge d’aquesta victòria jurídica i de l’eufòria popular és l’arribada a la plaça de la vila, a principis d’agost de 1817, del baladrer mossèn, sentència en mà, entre tocs de campana i cridòria, celebrant el triomf vilatà.

En el terreny estrictament polític, la fi del mandat de l’alcalde Torrents obre un període de tibantor i recerca d’influències dels llacunencs de la vila contra els del terme, entre desqualificacions i sospites de pactes o simpaties personals i familiars. Així, els antics alcaldes Gomar i Estalella, més el “síndic personer” Josep Tardà *“protestan y contradixen la propuesta de Batlle que se preten de las Masias, volen los que protestan que lo Batlle per lo any 1817 se ha de elegir sia de la Vila per haber sigut lo any 1815 y 1816 de las Masias y que per tant la propuesta sia de subjectes de la mateixa Vila”*.¹¹

Davant d’una probable indecisió o retard en el nomenament, el síndic Tardà informa negativament sobre els candidats Antoni Matheu i Jaume Nin, afirmant que el primer *“no es vecino de esta Villa pues dista su casa de ella ciento noventa pasos y por lo mismo se contrabiene directamente a la Orden Superior de S.E.”* Tampoc no és del seu grat el segon, tot i que és de la vila, pel seu parentiu amb els Torrents de Rofes. Vana insistència i inútil pressió. El nou alcalde és Antoni Matheu, suport incondicional del seu predecessor i fidel imitador del seu tarannà.¹²

11. A.H.LL. Llibre de Comptas dels Hemoluments. 22 de desembre de 1816 i febrer de 1817.

12. TORELLÓ J. “1817: la rectoria porta cua”. C.E.LL. Butlletí nº 4.

L’hostilitat, doncs, es manté entre uns i altres i la rancúnia és a flor de pell durant aquests anys. Més encara a partir de 1820, després del pronunciament del general Riego, amb Ferran VII com a monarca constitucional i primer servidor d’un estat liberal, que legitima, entre d’altres, el dret d’elegir l’alcalde per votació popular.

EL TRIENNI LIBERAL

Els comicis municipals reflecteixen per tant aquesta lluita d’interessos i l’afany de domini, en un clima d’intransigència i d’enfrontament constant. Així, les primeres eleccions de novembre de 1820 són anul·lades per les protestes dels llacunencs del terme i novament convocades a final de mes. La bona relació entre pagesos de les masies i el governador de Vilafranca és decisiva per tornar a anul·lar-les i convocar-ne de noves pel desembre, la tercera vegada en dos mesos, adduint irregularitats en el procés electoral celebrat en el nucli urbà, o qui sap si per la probable elecció d’un llacunenc de la vila, del qual desconeixem el nom.

La pressió dels propietaris del terme és, doncs, aclaparadora i en la nova convocatòria s’asseguren el control de l’escrutini per part de l’aliat alcalde d’Orpí, Miquel Borràs. D’altra banda, obren una querella criminal contra mossèn Jaume Abril i alguns vilatans, acusats de fomentar el desordre i la confusió durant les dues votacions. El cap superior polític demana al bisbe de Barcelona l’allunyament del rector de la seva diòcesi, i aquest contraresta la proposta amb una declaració signada per més de 100 caps de família de la Llacuna, certificant l’honorabilitat i cooperació de mossèn Jaume en la jornada electoral i l’observància de la Constitució.¹³

13. ALEGRET J. “La turbulenta història del Rvd. Dr. Jaume Abril...” C.E.LL. Butlletí nº 4.

No acaben aquí els canvis en el tripijoc previst. La mesa de votació és curiosament traslladada de la vila a la muntanya de Vilademàger, sota la secular i devaluada rectoria i l'església parroquial.¹⁴ Aquesta vegada l'elecció és vàlida i el nou batlle és el ja conegut Antoni Matheu, tan aplaudit pels del terme com malvist pels de la vila. Ara són els vilatans els que impugnen les eleccions sense resultat, i s'inicia l'any 1821 en un atmosfera enrardida i violenta, amb venjances, altercats, atemptats a la propietat i incendis fortuits, com el de la porta de casa l'alcalde, que culminen amb un fet sagnant i significatiu del grau de crispació existent: l'assassinat de l'antic alcalde Josep Torrents, la matinada del 25 d'abril de 1821. Així ho explica l'alcalde Matheu a la Superioritat, des d'Igualada: *"Con lágrimas que brotan de mis ojos tomo la pluma para hacer presente a V. E. la violenta muerte de José Torrents dels Casals, el principal labrador hacendado de La Llacuna. Este buen padre de familia y de diez hijos cuyas calidades morales y civiles se distinguían entre los ciudadanos de aquella, de quien su amor a la Patria y a la Religión era sin par, sobre las 6 de la mañana del día 25 último a distancia de menos de un cuarto de hora de su casa dirigiéndose por el camino que viene a esta fue asaltado por dos facinerosos que despues de haberle herido con armas cortantes le dieron la muerte tronchando su cabeza del modo mas horroroso, huyendo luego por la montaña, con dirección a la Villa"*.¹⁵

Les sospites sobre la identitat dels assassins tenen mossèn Jaume en el seu rerefons. Evidentment, no com a autor material, però si com a col·laborador o maquinador de la conxorxa contra el difunt exalcalde. A més, l'alcalde Matheu no té inconvenient a posar de manifest la insensibilitat del rector envers la família Torrents: *"Como sacerdote debia haber pasado a consolar la*

casa y familia del difunto, pero ni por si mismo ni por otra persona les ha hablado, visitado ni dirigido el menor consuelo, antes bien, en la misma ocasión que se mataba a aquel o poco despues, se le reparó que iba caminando de un portal a otro por la parte de la muralla desde donde se descubre el sitio distante media hora de la Villa en que fue perpetrado en aquel parage y bosque referido".¹⁶ Per una raó o altra, és temporalment allunyat de la diòcesi i posteriorment processat.

Aquest ambient enterbolit i crispat es viu durant bona part de l'any 1821 i ni tan sols és apaivagat a final d'any, en les immediates i noves eleccions municipals. Al contrari, l'alcalde Matheu manté les maneres polítiques del seu antecessor i torna a instal·lar el col·legi electoral a la muntanya del Castell: *"Con sus atropellos ha hecho general la desesperacion en este Pueblo y que sin el voto comun, sino por coeche, e intrigas se ha instaurado en su empleo"*. Per una vegada, la denúncia presentada pels llacunencs de la vila suposa la desitjada anul·lació dels comicis i la pressió urbana és presumiblement tan forta sobre l'inculpat alcalde que aquest opta per demanar auxili a Igualada: *"Despues de declarada nula la eleccion de Concejales para este año de la Villa de La Llacuna con motivo de haber sido escludido de la votacion el Cura párroco de la misma y mandada en su consecuencia la celebracion de nueva Junta acudió á este Gobierno Sup.r politico el Alcalde Constitucional D. Antonio Matheu manifestando hallarse imposibilitado no solo de dar cumplimiento a esta disposicion sino tambien de ejercer funcion alguna del cargo que tiene confiado mientras no se le facilite auxilio de fuerza armada que contenga a los perturbadores del orden y sostenga con energia los procedimientos de la autoridad local en la debida execucion de las ordenes superiores"*.¹⁷

14. A.B.B. Expedients i informacions 1821. 20 de desembre de 1820.

15. ALEGRET J. "La turbulenta història del Rvd. Dr. Jaume Abril..." C.E.LL. Butlletí nº 4.

16. ALEGRET J. "La turbulenta història del Rvd. Dr. Jaume Abril..." C.E.LL. Butlletí nº 4.

17. Arxiu Històric Comarcal d'Igualada. Fons Municipal. Lligall 36, 1821/1822. 23 de desembre de 1822.

Paral·lelament a aquests incidents, el procés judicial per l'assassinat continua el seu curs i, ja a l'estiu de 1822, el rector Jaume Abril és empresonat, amb 18 persones més, a Igualada, on ha de romandre mig any. Després d'una curta estada a la vila és novament detingut, el febrer de 1823, i executat en terres de Santa Maria de Miralles, en mans de "constitucionalistas" marcadament anticlericals. Mossèn Jaume tenia 57 anys.¹⁸

Cal pensar que la mort dels dos principals adversaris facilita un progressiu asserenament ciutadà. Els esdeveniments polítics també afavoreixen aquest procés: l'etapa democratitzadora, iniciada l'any 1820, s'acaba ara, tres anys més tard, amb l'entrada a Espanya de tropes estrangeres, encarregades de retornar al rei Ferran el poder absolutista, com aquell de què gaudeixen bona part dels monarques europeus del moment. Si el rei suprimeix la Constitució, s'esvaeixen les possibilitats de participació en la vida política, en el nostre cas, municipal. El nou alcalde designat, no elegit, és Josep Vidal, pagès benestant, de la vila, com la majoria de regidors.¹⁹

Tot fa suposar que les relacions entre l'autoritat civil i l'autoritat eclesiàstica són forçosament més cordials i amistoses en els anys vinents. Només cal fixar-se en el fet que la nova "Casa Capitolar" és adossada a l'església parroquial i la sala de reunions del consistori s'ubica justament sobre la sagristia.

18. ALEGRET J. "La turbulenta història del Rvd. Dr. Jaume Abril..." C.E.LL. Butlletí n° 5.

19. A.H.LL. Libro de Acuerdos del Común. 5 de desembre de 1823.

JOSEP TORELLÓ I JUNYENT (Igualada 1951). És de la Llacuna. Llicenciat en Filosofia i Lletres (UB) i professor de l'IES Pere Vives Vich d'Igualada. L'any 2000 guanya el XIX premi "Carbonell i Gener" amb el llibre *Sitges 1865-1877: revolució, guerra i música*. Soci fundador i vocal del Centre d'Estudis Llacunencs (C.E.LL.), és col·laborador del butlletí del C.E.LL. i del setmanari "L'Eco de Sitges".

La. Llacuna Plaza. Majo N.º 4

La Llacuna. Plaça Major, 1910. Foto del Centre d'Estudis Llacunencs. Arxiu Històric de la Llacuna.